

SZAKVÉLEMÉNY AZ UKRAJNAI JOGSÉRTÉSEKRŐL – Nem Oroszország szegi meg a nemzetközi jogot?

Az ukrán válság a nemzetközi jog tükrében – jogi szakvélemény

2022. február 24. óta Oroszországot Ukrajna szuverén állama elleni támadással és ezáltal a nemzetközi joggal ellentétes agresszióval vádolják. Vlagyimir Putyin elnököt személyesen vádolják nemzetközi jog elleni bűncselekmények elrendelésével, és a hágai Nemzetközi Büntetőbíróságon is eljárást indítottak, továbbá még az Egyesült Államokból is, amely egyébként nem ismeri el magára nézve a Nemzetközi Büntetőbíróság jogintézményét.

E vádaknak semmiféle ténybeli vagy jogi alapjuk nincs. Ezek az Oroszország elleni háború részét képezik, amelyet az USA már 1991-ben kigondolt, és amelyet a "Nemzetbiztonsági Stratégia 2002" is indokolt azért, hogy kiiktassák a riválist és megvédjék az USA hatalmi monopóliumát. Zbigniew Brzezinski geopolitikai stratégia úgy jellemezte Ukrainát, mint az eurázsiai sakktabla fontos terét és a politikai csapásmérés irányát. *Az ukrán háború tehát az Egyesült Államok háborúja Oroszország ellen.*

A jogsértéseket, különösen a nemzetközi jog megsértését nem Oroszország, hanem éppen ellenkezőleg – az ukrán hatalomgyakorlók követik el:

- az etnikai csoportjogok és nemzeti kisebbségek jogainak megsértésével,
- a két minszki egyezmény megsértésével,
- a népek önrendelkezési jogának megsértésével,
- a Budapesti Memorandum (1994. december 5.) megsértésével.

Ukrajna nem homogén, történelmileg kifejlődött nemzetállam, területei a történelem során többször is más államokhoz tartoztak, így nyugaton az a Kárpát-Ukrajna, amely a Magyar Királyság vagy a Habsburg Monarchia része volt az I. világháború végéig, és amelyet többségében ruszinok és magyarok laktak, további olyan nemzeti közösségek, mint a lengyelek, a fehéroroszkok, a románok és a bolgárok, de túlnyomórészt a Kelet-Ukrajnában élő, legalább 6 millió főt kitevő oroszok. Az Ukrajnában általánosan használt köznyelv a lakosság több mint felénél nem az ukrán.

Mivel Ukrajna különböző történelmi, kulturális és nemzeti identitással rendelkező területekből és népcsoportokból áll, szövetségi államformára van szükség, és figyelembe kell venni a különböző etnikai csoportok és nemzetiségek jogait. 1991-ben, a Szovjetunió összeomlása idején, amikor aktuálissá vált az addig szovjetköztársaságnak számító Ukrajna függetlenségének kérdése, George W. Bush amerikai elnök 1991. augusztus 1-jén az ukrán parlamentben mondott beszédében intette a képviselőket: ne a függetlenségre, hanem az Oroszország mellett való megmaradásra szavazzanak, mert máskülönben "nemzetiségek öngyilkos harca" következik. Igazat kell neki adnunk.

A jelenlegi válság kiindulópontja és oka a 2014-es Maidan véres eseményei voltak, amelyek puccsal és egy Nyugat felé forduló és a Nyugat által támogatott kormány felállításával végződtek. Erre reagálva és a hasonló agressziótól való félelem miatt a Donbaszban – Luganszk megyében és Donyeck megyében – és a Krímben is népszavazást tartottak, melyek tárgya állami függetlenségük elismerése volt. A népszavazás eredményeként Luganszk és Donyeck függetlennek nyilvánította magát. (90% a függetlenség mellett szavazott úgy, hogy Donyeckben 75%-os, Luganszkban 80%-os feletti volt a népszavazáson való részvétel.) Erre a kijevi (illegitim) kormány katonai és amerikai zsoldos csapatokkal válaszolt, nehéztüzérségi rakétatámadásokat, bombatámadásokat indított, foszforbombákat, kazettás bombákat dobott le, melyekkel lakóházakat, iskolákat, kórházakat rombolt le, tönkretette az infrastruktúrát, áramkimaradást okozott, megtagadta a segélyszállítmányok beengedését, illetve a több mint 5000 halálessel, melyek során többnyire civilek haltak meg, és menekültek milliói indultak útnak, leírhatatlan társadalmi vészhelyzetet is idézett elő.

Az ezt követő, 2014 szeptemberi Minszk I. megállapodás tűzszünetről és a Donbaszra vonatkozó béketerv végrehajtásának lépéseiről szolt a két köztársaság de facto elismerésével. Ezt a megállapodást azonban az ukrán kormány megszegte, ezért a háborús cselekmények folytatódtak.

A Minszk I. végrehajtásáról a 2015. február 12-i Minszk II. megállapodással egyeztek meg azzal a céllal, hogy a konfliktust rendezzék, nevezetesen

1-alkotmányos reformot vezessenek be Ukrajnában és a donyecki és luganszki régiókra való tekintettel decentralizálják a hatalmat. **2** - törvényt fogadnak el Donyeck és Luganszk különleges státusáról **3** - regionális választásokat tartanak ezeken a helyi önkormányzati területeken.

Arszenyij Jacenyuk ukrán miniszterelnök alig egy nappal később jelezte, hogy a Minszk II.-t nem tekintik magukra nézve kötelezőnek és a Donyeckre és Luganszokra vonatkozó követeléseket nem kívánják feladni.

A Minszki Megállapodás jogilag kötelező erejű szerződés, amelyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2202. számú határozatának elfogadása is megerősített és ezért jogilag minden államra nézve kötelező érvényű. A kijevi kormány tehát nem tartotta be a minszki egyezményeket, nemcsak hogy megszegte a tűzszünetet, hanem alkotmányos reformot sem hajtott végre Luganszk és Donyeck autonóm státuszának megteremtésére. Ez amellet, hogy szerződésszegés, háborús bűnök elkövetését is jelenti a Donbasz elleni katonai támadással.

Súlyosan sérült a népek önrendelkezési joga mint a nemzetközi jog legalapvetőbb normája. A népek önrendelkezési joga, mint minden demokratikus és igazságos nemzetközi rend alapvető joga, mindig is természetjognak számított. Egyetemes jogként ez minden más jog érvényesülésének is előfeltétele, mégpedig mind az egyén, mind pedig minden közösség tekintetében. Önrendelkezés nélkül nincs politikai szabadság, szabadság nélkül nincs demokrácia és nincs igazságos nemzetközi rend sem. Igazságos nemzetközi rend nélkül pedig nem lehet béke. Minden helyi konfliktus az önrendelkezés megtagadására vezethető vissza. A népek önrendelkezési joga tehát a béke, a népek és nemzetek békés együttélésének legfontosabb előfeltétele. A népek önrendelkezési jogát először Woodrow Wilson elnök fogalmazta meg politikai posztulátumként az I. világháború befejezését célzó 14 pontos programjában, amely nemcsak a fegyverszünet indítéka volt, hanem egyben a béketárgyalások alapja is. Az önrendelkezés figyelmen kívül hagyása következtében azonban e tárgyalások nem békét hoztak, hanem újabb, máig is megoldatlanul maradt konfliktusok kitörését alapozták meg (pl. a Közel-Keleten).

A II. világháború idején Franklin Roosevelt elnök és Winston Churchill angol miniszterelnök az 1941-es Atlanti Chartában rögzítette a jövőbeni békerend alapelveit, melynek legfontosabb célja a népek önrendelkezése volt. De ezek a szándékok is csak üres szavak maradtak, mert Jaltában már más nyelvet beszéltek. Az I. világháború után Közép-Európa népeit megfosztották az önrendelkezéstől, és a fél kontinens idegen uralom alá került. Ennek eredményeként a népek önrendelkezési jogát, amely az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 1. és 55. cikkében szerepelt, mint a nemzetek közötti békés kapcsolatok célja és alapja, csupán a gyarmati népek politikai küzdelmei során vették figyelembe. Európa szempontjából ezt főleg dolognak tartották. Az ENSZ Emberi Jogi Egyezménye (1966. december 16.), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya szerint az önrendelkezési jog ma már nem csupán politikai cél, hanem olyan alapelv, amelyet az ENSZ Alapokmánya is megfogalmaz és ezzel együtt annak érvényességét is igazolja.

A népjogról és a szerződő államokat kötelező hatályról

Mindkét, egyéni emberi jogokat tartalmazó emberi jogi egyezményben az 1. cikkben a népek kollektív jogai az emberi jogok alapjaként egységesnek tekintendők. Mindkét egyezség 1. cikke kimondja:

“Minden népnek joga van az önrendelkezéshez. E jog alapján szabadon határozzák meg politikai státuszukat, és szabadon folytatják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.”

Ennek megfelelően az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának Emberi Jogi Kommentárja, amely a Polgári és Politikai Egyezségokmány nyomán követéséért felelős, e jogokról kimondja, hogy az önrendelkezési jog minden emberi jog érvényesülésének alapvető előfeltétele. Ezért sok tudós azon az állásponton van, hogy az önrendelkezési jog olyan egyéni emberi jogként értendő, amely túlmutat a nép kollektív jogán. Az önrendelkezési jog kötelező törvény (ius cogens). Egyöntetű a vélemény, hogy a népek önrendelkezési joga is kötelező törvény, azaz ius cogens. Ez azt jelenti, hogy ettől a normától semmilyen körülmények között nem lehet eltérni, még szerződéssel sem. A Bécsi Szerződésjogi Egyezmény (WVK) 53. cikke szerint a kötelező normába ütköző szerződések semmiek.

Egy kötelező norma nemzetközi jogi jelentősége lemerhető azon, hogy még visszamenőleges hatálya is (ius cogens superveniens) van. A VCLT 64. cikke szerint bármely szerződés semmissé válik és hatályát veszti, ha ezt követően kötelező nemzetközi jogi norma keletkezik. Az ilyen szerződés tehát a felek akaratától függetlenül lejár. A VCLT 71. §-a szerint a szerződés megszűnése azzal a következménnyel jár, hogy mentesíti a szerződő feleket a szerződés további teljesítésének kötelezettsége alól, és a szerződés által létrehozott jogi helyzet csak annyiban tartható fenn, amennyiben az nem ütközik a szerződés teljesítésének kötelezettségével.

A kötelező norma

A Krím számára ez azt jelenti, hogy az önrendelkezési jogot kétségtelenül sértő Hruscsov 1954-es adománya Ukrajnának az ENSZ Emberi Jogi Egyezségokmányainak fent említett 1. cikkelyének hatálybalépésével lejárt, és emiatt a hovatartozás is. Ukrajna kapcsán tehát a hruscsovi “adományra” nem lehet joggal hivatkozni. Putyinnak tehát igaza volt, amikor az igazságszolgáltatás helyreállítására is utalt. De pontosítsuk! Az alapvető emberi jogok megsértése mellett a nemzetközi jogban mindössze három kötelező norma van: a népek önrendelkezési joga, az erőszak tilalma és a népiirtás tilalma. A területi integritás vagy az állami szuverenitás megsértése nem tartozik ezek közé!

Az ENSZ Közgyűlésének 1970. október 24-i 2625 (XXV) határozata “Baráti Kapcsolatok Nyilatkozata” Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata mellett az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének 1970. október 24-i elvi nyilatkozata is konszenzusus folyamatban, vagyis ellenszavazat nélkül született meg. A Baráti Kapcsolatok Nyilatkozata az ENSZ Közgyűlésének kétségtelenül legfontosabb határozata. Formális jogi kötelezettséget ugyan nem ír elő, de a nyilatkozat – mint az a záró megjegyzésekből kitűnik – tartalmazza, hogy át kell venni és alkalmazni kell a nemzetközi szokásjogot. E nyilatkozat kifejezetten elismeri az elszakadás jogát, akár egy saját szuverén állam létrehozása, akár egy másik állammal való szabad társulás vagy egy másik államba való beolvadás révén. A nyilatkozat nemcsak a népek politikai státuszuk szabad meghatározásához való jogát ismeri el, hanem azt is, hogy az önrendelkezési jog gyakorlásának elutasítása esetén az ekként megtámadottak ellenállásukhoz támogatást kérjenek és kapjanak. Ezen túlmenően a nyilatkozat tartalmazza minden állam kötelességét, hogy tartózkodjon minden olyan erőszakos intézkedéstől, amely egy népet megfoszt az önrendelkezési jogától, valamint minden állam kifejezett kötelességévé teszi, hogy támogassa az önrendelkezés megvalósítását.

A külső önrendelkezést csak akkor korlátozza, ha egy állam biztosítja a belső önrendelkezést, azaz a teljes lakosságot képviseli a belső önrendelkezés megőrzése mellett. A Krím-félszigetnek még a baráti kapcsolatokról szóló nyilatkozat értelmében is joga volt az elszakadáshoz, joga volt segítséget kérni az Orosz Föderációtól, és az Orosz Föderációnak pedig még kötelessége is volt ezt a segítséget megadni.

Állami szuverenitás és területi integritás

Az állam szuverenitása és területi integritása az elszakadás elleni érveként és az annektálás igazolására szolgál. Mindenekelőtt szembeötlő, hogy az állami szuverenitást egyébként elavultnak tekintő, a nemzetállam felbomlásán fáradozók különösen az állami szuverenitás tiszteletben tartására hivatkoznak. Az állami szuverenitás magában foglalja azt a jogot, hogy az alkotmányt és a jogrendet a külső hatalmak befolyásától függetlenül alakítsák. Ez a körülmény az államok vagy a nemzetközi jog alanyai közötti viszonyra utal, nem pedig egy népnek az állammal szembeni jogaira. Még ha feszültség is van a nép önrendelkezése és az állam szuverenitásigénye között, az önrendelkezési jog elsőbbséget élvez. Az állami szuverenitásnak megvannak a határai a nemzetközi jogban. Egyetlen nemzetközi szerződés, de egyetlen nemzeti alkotmány sem tilthatja meg az önrendelkezési jogot (lásd: ius cogens). A területi integritás védelmét az Egyesült Nemzetek Alapokmánya 2. cikkének (4) bekezdése tartalmazza, és szintén kizárólag az államok közötti kapcsolatokra vonatkozik, nem pedig a népekre. Az államokat és nem a népeket kötelezi arra, hogy tartózkodjanak az állam területi integritása és függetlensége elleni erőszak alkalmazásától vagy fenyegetéstől. Az ENSZ Közgyűlésének 1987. december 7-i A/RES/42/259 határozata szerint a baráti kapcsolatokról szóló határozatra kifejezetten hivatkozva a népeknek joguk van az önrendelkezésért harcolni (“küzdeni”), ami akár erőszak alkalmazását is indokolja (Határozat 14. pont).

Helsinki Záróokmány 1975

A Krím elszakadásának jogellenességét gyakran az 1975-ös Helsinki Záróokmány és annak határokra vonatkoztatott sérthetlenségével, illetve az államok területi integritásának elvével indokolják. Ez a szuverenitás elvéből következik, és a részt vevő államokra vonatkozik, amelyeknek tiszteletben kell tartaniuk egymás szuverenitáson alapuló jogait, ezért nem vonatkozik a népekre. Azt viszont teljesen figyelmen kívül hagyják, hogy a Helsinki Záróokmány VIII., Az Emberi Jogi Egyezségokmányok 1. cikkelye kibővíti és meg is erősíti azzal, hogy hangsúlyozza: a népek bármikor és bármilyen módon élhetnek ezzel a joggal. A politikai státusz meghatározása mellett az emberi jogi egyezményekben említett gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés mellett kifejezetten megemlíti a saját kívánság szerint követendő politikai fejlődést is. Szintén figyelmen kívül hagyják a Helsinki Záróokmánynak az egyenlőség és a népek önrendelkezési jogának hatékony gyakorlásának fontosságára vonatkozó emlékeztetőjét, valamint azt, hogy ezen elv bármilyen sérülése esetén fontos a sérülést megszüntetni. A Helsinki Záróokmány kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy 15 évvel később a néphatalom számos országban önrendelkezési hullámot indított el, amely a totalitárius rendszer lerombolásával számos népnek függetlenséget és szabadságot hozott.

Budapesti Memorandum, 1994

További – jelenleg csak megkísérelt – jogsértés az az ukrán kormány által bejelentett szándék, hogy nem kíván eleget tenni az 1994. évi Budapesti Memorandumba foglalt, a nukleáris fegyverekről való lemondásnak, ezért szükség esetén megkezdí az atomfegyverek gyártását.

A Putyin elnök által megfogalmazott első és legfontosabb háborús cél az orosz lakosság védelme, tehát indokolt, és ezt a Donbasz elleni folyamatos katonai támadások is megerősítik.

Ukrajna demilitarizálása és nácimentesítése

Putyin elnök ezt követően további háborús célként jelölte meg Ukrajna demilitarizálását és nácimentesítését a Donbaszon túl, és ennek érdekében a Donbaszon kívül is végrehajtott akciókat. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához, hogy indokoltak-e ezek a kétségtelenül harcias fellépések, a nemzetközi jognak az agresszív háborúk témáját érintő legfrissebb tanítását kell figyelembe venni. Bár katonai akciók csak az Egyesült Nemzetek Szervezetének felhatalmazása alapján megengedettek, az elmúlt években szóba került a háború megengedhetősége a béke biztosítása érdekében és a humanitárius beavatkozásokkal összefüggésben. A nemzetközi jog új doktrínája szerint a megelőző agressziós háború akkor is megengedhető, ha alapvető érdekek és biztonság kerül veszélybe. Megelőző katonai csapás is indokolt lehet bármely közelgő támadás elhárítására.

Oroszország kétségtelenül olyan helyzetben van, mely a saját biztonságát és integritását is veszélyezteti. Oroszországot immár teljesen bekeríti a NATO: NATO-csapatok állomásoznak az orosz határok közvetlen közelében, a romániai és lengyelországi rakétavédelmi létesítmények az atomfegyverek miatt jelentenek közvetlen fenyegetést csakúgy, mint az európai atomerőművek felhalmozása, emellett nukleáris fegyverek használatára utaló, ismétlődő és súlyos fenyegetést is küld a Nyugat. Oroszország joggal tartotta fenyegetésnek az orosz határ közelében létesített számos biológiai laboratórium működését. Ezt a képet az Oroszország ellen egyre erősödő gazdasági szankciók és a megtévesztésekkel tarkított információs hadviselés teszi teljessé. Ebből a szempontból megengedhetőnek tűnik Ukrajna demilitarizálásának célja, amely szerint a nácimentesítés azokra az Ukrajnában található, szélsőjobboldali erőkre vonatkozik, amelyeknek a II. világháború idején az oroszok és zsidók körében elkövetett mészárlása 50 000 halálos áldozattal járt, és amelyek jelenleg is uszító módon vesznek részt a Donbasz elleni háborúban.

Összefoglalva tehát kijelenthetjük, hogy nem Oroszország sérti meg a nemzetközi jogot, hanem azok a kijevi hatalomgyakorlók, akiket a Nyugat támogat főként anyagi eszközökkel és fegyverekkel, illetve a nyugati média is táplál.

Nemzetközi jog helyett “szabályalapú rend”?

Az ukrán háború újabb példa arra, hogy a nemzetközi jog már nem érvényesül. Nyugaton már nem is vitatják, hogy a korábbiaktól eltérően ma már nem ügyelnek a nemzetközi jogra, ami számukra már érvényét is veszítette. Ők már nem a nemzetközi jogra hivatkoznak, hanem afféle “szabályokon alapuló rendre”, amit már kizárólag a Nyugat diktál, és minden eszközzel érvényesíteni is igyekeznek. A hatalom tehát megelőzte az igazságosságot. Nemzetközi tanácskozássra és kezdeményezésre lenne szükség a nemzetközi jog helyreállítására.

Dr. Barki Éva Mária jogász

Bécs, 2022. május 23. <https://szentkoronaradio.com/blog/2022/06/01/szakvelemen-y-az-ukrainai-jogszegesekrol-nem-oroszorszag-szegi-meg-a-nemzetkozi-jogot/>

KIEGÉSZÍTÉS:

A NATO alapokmány szerint: Hatályba lépett 1949. augusztus 24-én

E szerződésben részt vevő Felek, újbóli hitet téve az Egyesült Nemzetek Alapokmányának céljai és elvei mellett és megerősítve abbéli óhajukat, hogy minden néppel és kormánnyal békében éljenek, elhatározva, hogy megőrzik a szabadságot, népeiknek a demokrácia, az egyéni szabadság és a jog uralma elvein alapuló közös örökségét és civilizációját, eltökélve, hogy egyesítik az együttes védelmük, valamint a béke és biztonság fenntartására irányuló erőfeszítéseiket, megegyeztek a jelen Észak-atlanti Szerződésben:

1. cikk: A Felek kötelezik magukat arra, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányának megfelelően minden nemzetközi viszályt, amelybe belekerülhetnek, békés eszközökkel, olyan módon rendeznek, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön veszélybe, továbbá hogy nemzetközi kapcsolataikban tartózkodnak az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő, bármilyen módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől és erőszak alkalmazásától.